

ЛЕКЦИЯ 13 СТРУКТУРНИ ОПЕРАТОРИ

- ⌚ Видове участъци в един алгоритъм
- ⌚ Същност на структурните оператори
- ⌚ Съставен оператор
- ⌚ Оператори за разклонение
- ⌚ Оператори за повторение

ПРОГ_13

1/45

ВИДОВЕ АЛГОРИТМИ

За да определим какви структурни оператори трябва да има в един ЕПВР преди всичко трябва да решим въпроса **какви участъци** може да **съдържа един алгоритъм**.

Лесно се вижда, че **те са три вида**:

- ⌚ (Линейна) **последователност**;
- ⌚ **Разклоняване** по поне 2 пътя;
- ⌚ **Повторение** на даден участък.

ПРОГ_13

2/45

СЪЩНОСТ НА СТРУКТУРНИТЕ ОПЕРАТОРИ

Съдържат като част от своя запис **други оператори** и **определят реда** за тяхното изпълнение.

Това са операторите, които визират теоретиците **на структурното програмиране**.

Могат да се влагат един в друг **(като структурите от данни)**.

ПРОГ_13

3/45

СЪСТАВЕН ОПЕРАТОР

Последователното изпълнение е главна **характеристика** на програмата като единно цяло.

От това гледище **специален оператор за последователно изпълнение** като, че ли не е необходим.

В много ЕПВР съществува **синтактично ограничение** като част от структурен оператор да се задава **само един единствен друг оператор**.

ПРОГ_13

4/45

СЪСТАВЕН ОПЕРАТОР (продължение)

За преодоляване на посоченото **ограничение** в езици, в които има такова, се предоставя **специален оператор за последователно изпълнение** на съставлящите го оператори.

Този оператор се нарича **съставен оператор** – като **единен оператор**, той спазва ограничението и в същото време осигурява последователно **изпълнение на операторите**, които са **част от него**.

ПРОГ_13

5/45

ПРИМЕР: СЪСТАВЕН ОПЕРАТОР

Паскал: **BEGIN** <оператор1> ;
<оператор2> [; ...] **END**

Си: { <оператор1> <оператор2> [...] }

VB: **няма синтактично ограничение** като част от структурен оператор да се задава един единствен оператор, поради което **не е необходим** съставен **оператор**.

ПРОГ_13

6/45

ОПЕРАТОРИ ЗА РАЗКЛОНЕНИЕ

Предназначени са да **осигурят приспособимост** на програмата към възникващите по време на нейното изпълнение обстоятелства.

При изпълнението им се **изчислява израз** (наречен **условие**) и в **зависимост от получената стойност изпълнението продължава по един от зададените алтернативни пътища**.

ПРОГ_13

7/45

ОПЕРАТОРИ ЗА РАЗКЛОНЕНИЕ (прод.)

В зависимост от типа на израза – **условие**, операторите за разклонение, които често се наричат **оператори за вземане на решение**, са **два вида**:

- ① **условен оператор** с условие от **логически тип** и **две** алтернативи;
- ② **оператор за избор** с условие от **целочислен** (или друг дискретен) **тип** и **произволен брой** алтернативи.

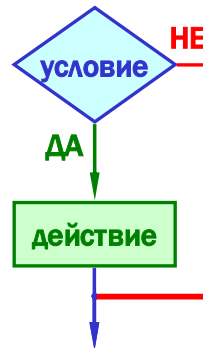
ПРОГ_13

8/45

УСЛОВЕН ОПЕРАТОР (КРАТКА ФОРМА)

Най-простият вид разклонение е да изпълним или да заобиколим (пропуснем изпълнението на) дадено действие.

Напълно достатъчни са един израз и едно действие.

PROG_13

9/45

ПРИМЕР: КРАТКА ФОРМА НА УСЛОВЕН ОПЕРАТОР

Паскал: **IF** <условие> **THEN** <оператор>

Си: **if** (<условие>) <оператор>

VB: редови (в един ред) :

If <условие> **Then** <оп1> [: <оп2> ...] ◀

If <условие> **Then** ◀ **блоков**

<оператор1>

...

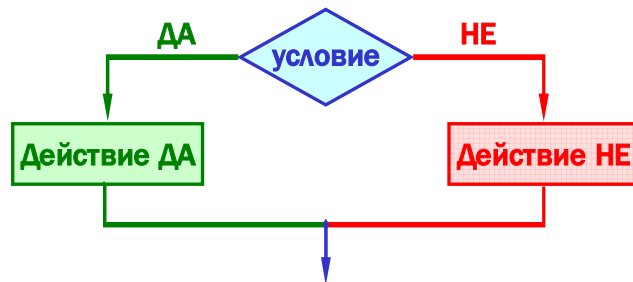
End If ◀ (if – ако, then – то)

PROG_13

10/45

УСЛОВЕН ОПЕРАТОР (ПЪЛНА ФОРМА)

По-добро решение е да изпълним само едно от две зададени алтернативни действия.

PROG_13

11/45

ПРИМЕР: ПЪЛНА ФОРМА НА УСЛОВЕН ОПЕРАТОР

Паскал: **IF** <усл.> **THEN** <опер. И> **ELSE** <опер. Л>

Си: **if** (<усл.>) <опер. И> **else** <опер. Л>

VB: редови (в един ред):

If <усл> **Then** <И1> [: <И2> ...] **Else** <Л1> ... ◀

If <условие1> **Then** ◀ **и блоков**

<оператори1>

[**ElseIf** <условие2> **Then** ◀

<оператори2>

◀
◀
◀
Else ◀
<оператори иначе>

End If ◀

PROG_13

12/45

ДВУСМИСЛИЕТО НА IF

Наличието на две форми на условния оператор и правото за влагане на структурни оператори води до двусмисления запис:

```
IF <условие1> THEN IF <условие2>
THEN <оператор1> ELSE <оператор2>
```

❶ записан е условен оператор в пълна форма IF условие₁ THEN оператор_И ELSE оператор₂, чийто оператор_И е условният оператор в кратка форма IF условие₂ THEN оператор₁;

ПРОГ_13

13/45

ДВУСМИСЛИЕТО НА IF (продължение)

Двусмислен запис:

```
IF <условие1> THEN IF <условие2>
THEN <оператор1> ELSE <оператор2>
```

❷ записан е условен оператор в кратка форма IF условие₁ THEN оператор, чийто вложен оператор е условният оператор в пълна форма IF условие₂ THEN оператор₁ ELSE оператор₂.

ПРОГ_13

14/45

КОРЕКТЕН ЗАПИС

Коректният и недвусмислен запис в двата случая е:

```
❶ IF <условие1> THEN
BEGIN; IF <условие2>
THEN <оператор1>
END; ELSE <оператор2>
```

```
❷ IF <условие1> THEN BEGIN;
IF <условие2> THEN <оператор1>
ELSE <оператор2> END;
```

ПРОГ_13

15/45

РЕШЕНИЯТА

Създателите на Алгол-60 са били толкова шокирани от факта на двусмислие, че набързо са обявили цитираната конструкция за незаконна, забранявайки след then да се записва условен оператор.

Създателите на по-новите езици са по-либерални като въвеждат правилото, че всяко else се свързва с най-близкия от ляво then (Си, Паскал) – тълкувание ❷.

ПРОГ_13

16/45

ЗАБЕЛЕЖКИ

- ❶ Операторът за **безусловен преход go to** и **кратката форма на оператор if** са напълно достатъчни за запис на произволен алгоритъм.
- ❷ **Машинните езици** съдържат преките еквиваленти само на тези два оператора.
- ❸ **Логическият тип е беден** на стойности и може да осигури **само две алтернативи**.
- ❹ **Влагането на оператори if** осигурява произволен брой алтернативи.

PROG_13

17/45

ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР

Влагането на оператори if влошава четенето и разбирането на програмата и **изисква изчисляване на множество изрази**, което не е рационално, а може и да не е желателно.

За осигуряване на множество алтернативи се търсят решения още в първите езици:

- ⌘ Изчисляемо go to във **Фортран**;
- ⌘ Именоващ израз в **Алгол-60** (\approx масив етикети).

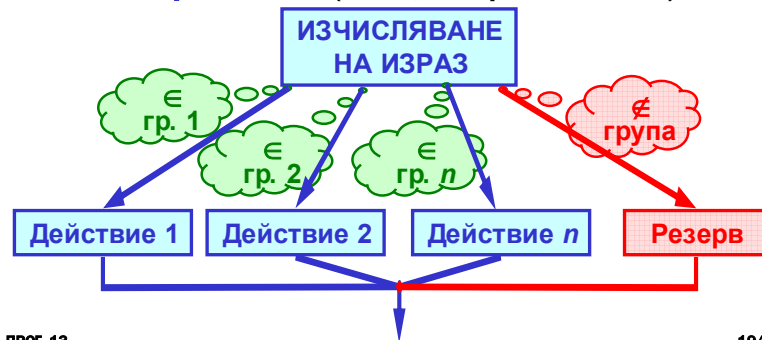
Съвременните езици осигуряват специален оператор за избор, чрез който **еднократно изчисляване на целочислен (дискретен) израз** дава възможност за **продължаване на изпълнението по повече от две алтернативи**.

PROG_13

18/45

ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР (продължение)

Освен от целочислен тип изразът за избиране на алтернатива може да бъде **от всеки друг дискретен тип** (знак, изброим и т. п.).

PROG_13

19/45

ПРИМЕР: ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР В ПАСКАЛ

CASE <Израз> **OF**

<Списък константи 1> : <Оператор 1>;

<Списък константи 2> : <Оператор 2>;

[. . .

<Списък константи n> : <Оператор n>;]

[**ELSE** <Оператор Else>] **само в диалекти**

END ;

<Списък константи i> са разделени със запетайки константи и интервали (n . . k) от типа на <Израз>.

PROG_13

20/45

ПРИМЕР: ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР В СИ

```
switch (<Израз>) {
  <Константа 1> : <Оператори 1>
  <Константа 2> : <Оператори 2>
  [ . . .
  <Константа n> : <Оператори n>]
  [default: <допълнителни оператори>]
}
<Константа i> играе ролята на етикет, т. е. след
<Оператори i> се изпълняват <Оператори i +1> ...
За напускане на switch се използва break;
```

ПРОГ_13

21/45

ПРИМЕР: ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР ВЪВ ВБ

```
Select Case <Израз> ⌞
  Case <Диапазон 1> ⌞
    <Оператори 1>
  Case <Диапазон 2> ⌞
    <Оператори 2>
  [ ... Case <Диапазон n> ⌞
    <Оператори n>]
  [Case Else ⌞
    <допълнителни оператори>]
End Select ⌞
```

ПРОГ_13

22/45

ПРИМЕР: ДИАПАЗОНИ ВЪВ ВБ

Диапазоните на ВБ са **най-развити**.
Всеки диапазон се състои от **произволен брой** разделени със запетаи (,) **елементи**
от следните **три вида**:

- 🕒 <произволен **израз**>, вкл. константа;
- 🕒 **интервал** – <израз От> **To** <израз До>;
- 🕒 **сравнение** – **Is** <знак> <израз>.

ПРОГ_13

23/45

ОПЕРАТОРИ ЗА ПОВТОРЕНИЕ

Възможността за многократно повторение на част от програмата е **сред най-големите блага** на програмирането: **малко човешки труд** (писане) **води до много компютърен труд** и пот по челото на ЦП (изпълнение).

Няма ЕПВР, който да **не осигурява** оператори за **повторение** на програмен участък.

Повторението на участък е и **доста опасно**:

- 🕒 ами **ако не спре** (безкрайно повторение)?
- 🕒 **правописна грешка** във **Фортран** превръща оператора за повторение **DO 100 I = 1, 5** в **безобиден оператор за присвояване DO100I = 1.5**.

ПРОГ_13

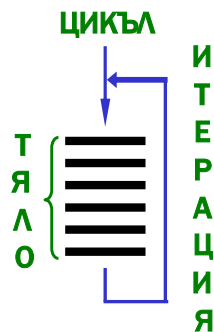
24/45

НЯКОИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Повторението се нарича **цикъл**.

Повтарящият се участък се нарича **тяло на цикъла**.

Еднократното изпълнение на повтарящия се участък (тялото) се нарича **итерация**.

ПРОГ_13

25/45

ВИДОВЕ ЦИКЛИ

Съществен елемент на циклите е определянето на момента, в който ще трябва да последва **нова итерация**.

Това може да бъде **реализирано по 2 начина**:

- ⌚ **проверка на условие** чрез изчисляване на израз от логически тип – **цикли по условие**;
- ⌚ **преброяване** на итерациите – **цикли с преброяване**.

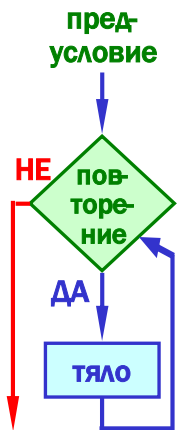
От своя страна **проверката на условието за повторение** може да бъде осъществена:

- ⌚ **до изпълнение на тялото** – **предусловие**;
- ⌚ **след изпълнение на тялото** – **следусловие**.

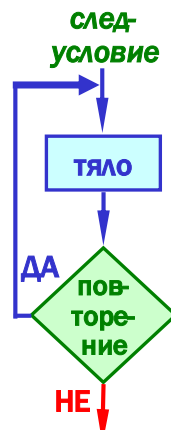
ПРОГ_13

26/45

ЦИКЛИ С УСЛОВИЕ

Може би те са **по-важни**, защото **циклите с преброяване могат да се реализират** чрез тях. Условието за повторение е израз от **логически тип**. Тялото на цикъла, трябва да **променя** текущите стойности на **променливите**, участващи при изчисляване на условието за повторение.

ПРОГ_13

27/45

ЗАБЕЛЕЖКИ

- ❶ **Тялото на цикъл с предусловие може да не бъде изпълнено нито веднъж**, когато при достигане на цикъла **още първото изчисляване на условието покаже липса на повторение**.
- ❷ **Тялото на цикъл със следусловие се изпълнява поне веднъж**, защото **условието за повторение се изчислява след неговото изпълнение**.
- ❸ **Циклите с предусловие решават около 95% от необходимите случаи**.

ПРОГ_13

28/45

ПРИМЕР: ЦИКЛИ С УСЛОВИЯ В ПАСКАЛ

WHILE <Условие> **DO** <Оператор>; **пред**
 Итерация: **еквивалент на оператора**
IF <Условие> **THEN BEGIN**;
 <Оператор>; **GOTO** Итерация; **END**
РЕПЕАТ <Оператори> **UNTIL** <Условие>
 Итерация: <Оператори> **еквивалент**
IF NOT <Условие> **THEN GOTO** Итерация;
while = докато; until = докогато

ПРОГ_13

29/45

ПРИМЕР: ЦИКЛИ С УСЛОВИЯ В СИ

while (<Условие>) <Оператор> **пред**
 Итерация: **еквивалент на оператора**
if (<Условие>)
 {<Оператор> **goto** Итерация}
do <Оператор> **while** (<Условие>) **след**
 Итерация: <Оператор> **еквивалент**
if (<Условие>) **goto** Итерация;
Еднотипна проверка на условието!

ПРОГ_13

30/45

ПРИМЕР: ЦИКЛИ С ПРЕДУСЛОВИЕ ВЪВ ВЪ

Do While <Условие> ◀ **при истина**
 <Оператори>
Loop ◀
While <Условие> ◀ **също при истина**
 <Оператори>
Wend ◀
Do Until <Условие> ◀ **при лъжа**
 <Оператори>
Loop ◀

ПРОГ_13

31/45

ПРИМЕР: ЦИКЛИ СЪС СЛЕДУСЛОВИЕ ВЪВ ВЪ

Do ◀
 <Оператори>
Loop While <Условие> ◀ **истина**

Do ◀
 <Оператори>
Loop Until <Условие> ◀ **лъжа**

ПРОГ_13

32/45

ЦИКЛИ С ПРЕБРОЯВАНЕ

В редица случаи броят на повторенията е известен **преди започване на цикъла** (например при еднотипната обработка на всички елементи на един масив).

Тогава вместо да проверяваме условие е **по-лесно да преброим повторенията**.

Броенето може да бъде:

- 🕒 **нормално** – по нарастване;
- 🕒 **обратно** – по намаляване
(**предстартово броене**).

ПРОГ_13

33/45

ЗАБЕЛЕЖКИ

❶ От съществено значение е в тялото на цикъла да знаем номера на повторението. За целта е подходящо да има **променлива**, която да **брои повторенията**. Тя се нарича **управляваща променлива на цикъла**.

❷ За улесняване на авторите на езикови процесори **стойността на управляващата променлива след завършване на цикъла не е определена** явно и точно.

❸ Броенето е еквивалентно на **преминаване към следваща/предишна стойност (± 1)**.

ПРОГ_13

34/45

ЗАБЕЛЕЖКИ (прод.)

❹ За „броене“ е подходящо **управляващата променлива да бъде от произволен дискретен тип**, но не и от приближен.

❺ Целите числа позволяват **обобщаване: увеличаване/намаляване с произволно избрано цяло число**.

❻ В обобщения случай **последователните стойности на управляващата променлива образуват аритметична прогресия с разлика, различна от ± 1** . Това обяснява и другото име на подобен цикъл – **цикъл за аритметична прогресия**.

ПРОГ_13

35/45

ПРИМЕР: ЦИКЪЛ С ПРЕБРОЯВАНЕ

Паскал: FOR <пром.> := <начало> {TO | DOWNTO} <край> DO <оператор>
 <пром.> := <начало>; {еквивалент при TO}
 WHILE <пром.> <=> <край> DO BEGIN;
 <оператор>; <пром.> := SUCC (<пром.>);
 END;

Си: вместо такъв оператор има **по-общ**
 for (<начало>; <проверка>; <промяна>)
 <оператор>
 <начало>; while (<проверка>) **еквивалент**
 { <оператор> <промяна> }

ПРОГ_13

36/45

ПРИМЕР: ЦИКЪЛ С ПРЕБРОЯВАНЕ ВЪВ ВЪ

For <упр. пром.> = <начало> **To** <край>
 [**Step** <стъпка>] ↵
 <оператори>
Next [<управляваща променлива>]
Еквивалент при <стъпка> > 0:
 <упр. пром.> = <начало>
Do Until <упр. пром.> > <край> ↵
 <оператори>
 <упр. пром.> = <упр. пром.> + <стъпка>
Loop ↵

ПРОГ_13

37/45

ПРИМЕР: СПЕЦИАЛНО ПРЕБРОЯВАНЕ ВЪВ ВЪ

For Each <Елемент> **In** <Група> ↵
 <Оператори>
Next [<Елемент>] ↵
 <Елемент> е име на **обектова**
променлива (указател), а <Група> е
колекция (специален клас) от обекти
 от съответен на променливата клас.

ПРОГ_13

38/45

ПРЕКЪСВАНЕ НА ЦИКЪЛ

В тялото на един цикъл могат да бъдат констатирани **условия**, които:

- ❶ **обезсмислят** продължаване на изпълнението на **цикъла**;
- ❷ **изискват незабавно прекъсване** на поредната **итерация** и преминаване към следващата **итерация**.

Решение на тези въпроси се **осигурява** от оператор **go to** със специфичен **етикет**.

Затова **много езици** предлагат **скрит go to**.

ПРОГ_13

39/45

ПРИМЕР: СКРИТИ GO TO

Паскал: **няма** такива оператори.

Си: **break;** – изход от **цикъл** и оператор **switch**.

continue; – нова **итерация**.

ВЪ: **Exit {Do | For}** ↵
 изход от **цикъл** – **Exit For** се използва **и при For Each**.

ПРОГ_13

40/45

ВЛОЖЕНИ ЦИКЛИ

Операторите за цикъл могат да се влагат един в друг, както и всички други структурни оператори.

Цикълът, който е записан в тялото на друг, се нарича **вложен** (вътрешен) **цикъл**.

Цикълът, който съдържа в тялото си друг, се нарича **външен** (обхващащ) **цикъл**.

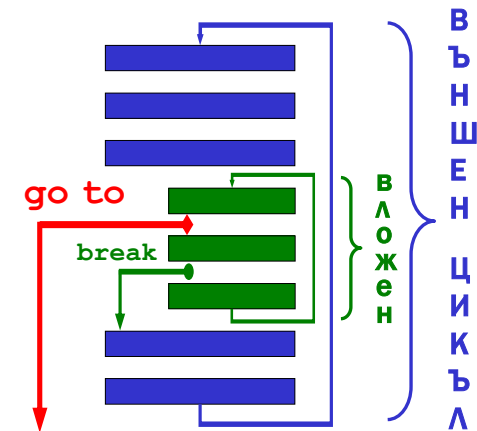
Скритите оператори **go to** дават възможности за напускане само на един цикъл, т. е. те не позволяват от тялото на един **вложен** цикъл да се напуска **външният** цикъл.

Това е и единственият случай, в който трябва да се използва оператор **go to**.

ПРОГ_13

41/45

ПРИМЕР: ВЛОЖЕНИ ЦИКЛИ И GO TO

ПРОГ_13

42/45

БЕЗКРАЙНИ ЦИКЛИ

Безкрайните цикли (чието повтаряне никога не завършва) по принцип **са опасни**.

Безкраен цикъл, може да бъде записан във всеки език.

Операторите за безусловен преход (явни и неявни) дават възможност безкрайните цикли все пак да завършват своите повторения.

Явното записване на безкраен цикъл повишава вниманието на четящия програмата да провери дали вътре в тялото има условие за край (**go to**, **break**, **exit**).

ПРОГ_13

43/45

ПРИМЕР: БЕЗКРАЙНИ ЦИКЛИ

Паскал: **WHILE TRUE DO ...;**
REPEAT ... UNTIL FALSE;

Си: **while () ... + break!**
for (;;) ... + break!

ВБ: **Do** ◀
... + **Exit Do!**
Loop ◀

ПРОГ_13

44/45

**БЛАГОДАРЯ ВИ
ЗА ВНИМАНИЕТО!**

**БЪДЕТЕ С МЕН И
В СЛЕДВАЩАТА ЛЕКЦИЯ,
КОЯТО ЩЕ НИ ОТВЕДЕ
В НЕВЕРоятНИЯ СВЯТ НА
ПРОГРАМНИТЕ ЧАСТИ**